

ОВАКО СЕ ЖИВЕЛО

СРЕДЊИ ВЕК

Валентина Живковић

СРЕДЊОВЕКОВНИ КОТОР

Креативни центар

САДРЖАЈ

Приморски град	2
Три језика	4
Градске четврти, тргови, улице	6
Градња по прописима	8
Живот на спратовима	10
По намирнице на пијацу	12
И сукно и свила	14
Синовима сва имовина	16
Способни трговци	18
Веште занатлије	20
Послови угледних грађана	22
Драгоцене књиге	24
По укусу Которана	25
У време куге	26
Имања изван града	28
Коло светог Трипуна	30
Пут у туђи свет	31
Индекс	32
Хронолошка таблица	

ОВАКО СЕ ЖИВЕЛО СРЕДЊИ ВЕК

Издаје

КРЕАТИВНИ ЦЕНТАР
Градиштанска 8, Београд
тел.: 011/ 38 20 483, 38 20 464, 24 40 659
www.kreativnicentar.rs
e-mail: info@kreativnicentar.rs

За издавача

мр Љиљана Маринковић, директор

Библиотека

ОВАКО СЕ ЖИВЕЛО

Средњи век

СРЕДЊОВЕКОВНИ КОТОР

Аутор

др Валентина Живковић

Илустратор

Тихомир Челановић

Уредник едиције

др Весна Бикић

Сарадник истраживача

Милена Трутин

Графички дизајн

Данијела Парацки

Душан Павлић

Лектор

Драгана Раковић

Графичка припрема

D_sign, Београд

Штампа

Публикум, Београд

Тираж

2.000

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
930.85 (497.16)“4/14” (02.053.2.025.2)
316.728 (497.16)“4/14” (02.053.2.025.2)

ЖИВКОВИЋ, Валентина, 1973

Средњовековни Котор / Валентина Живковић ; [илустратор Тихомир Челановић]. – Београд : Креативни центар, 2011 (Београд : Публикум). – 32 стр. – илустр. , 24 сл. – (Библиотека Овако се живело. Средњи век)

Тираж 2.000. – Хронолошка таблица: стр. [33]. – Регистар.

ISBN 978-86-7781-874-6

а) Свакодневни живот - Котор - Средњи век

б) Котор - Културна историја - Средњи век

COBISS.SR-ID 184857612

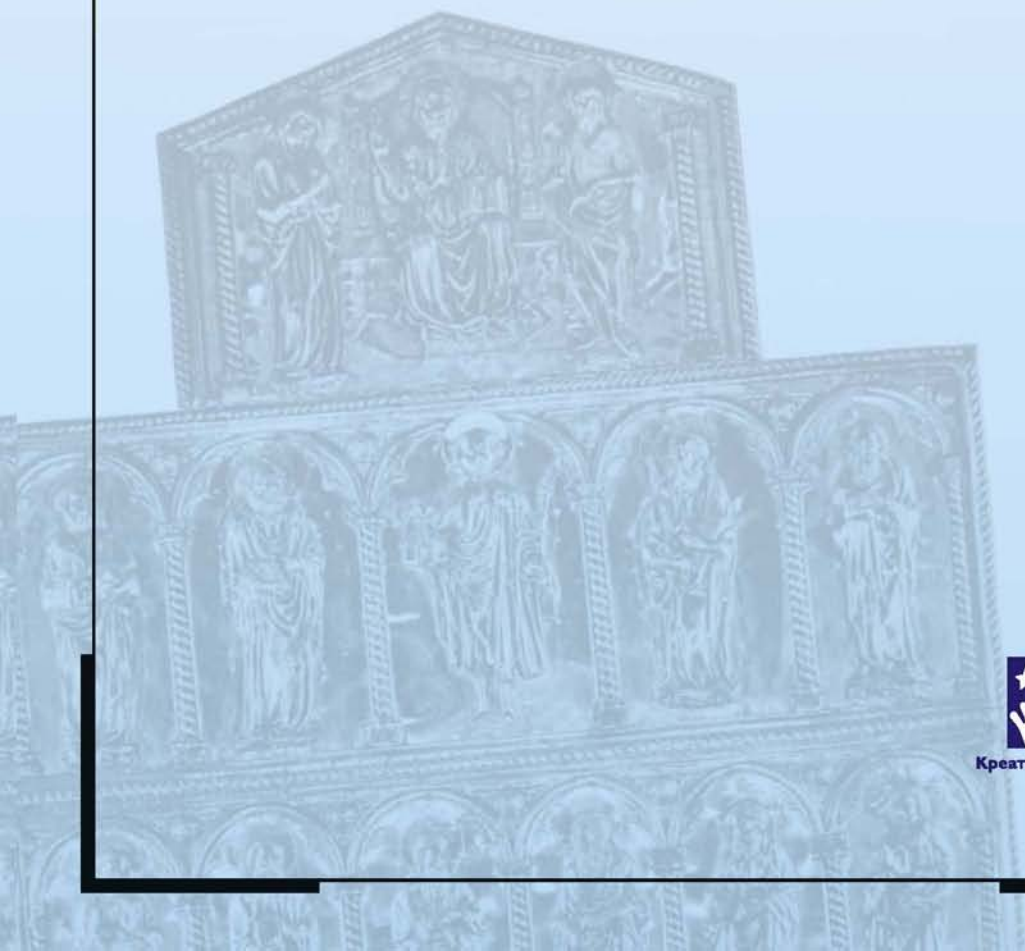
ОВАКО СЕ ЖИВЕЛО

СРЕДЊИ ВЕК

Валентина Живковић

СРЕДЊОВЕКОВНИ КОТОР

Креативни центар

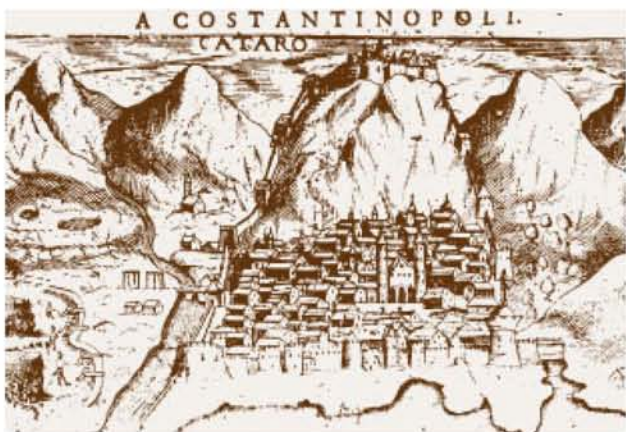
Приморски град

У време средњовековне државе Немањића, градови који су изгледом и устројством подсећали на модерне урбане целине постојали су углавном на приморју. Један такав град јесте и стари Котор. Кроз историју, Котор је успео да преживи разне недаће – смене врховне власти и политике, ратове, глад, разорне земљотресе и пожаре, али и страшне епидемије куге, које су односиле бројне животе.

Стари град Котор лежи у најдубљем делу Бококоторског залива. Особен географски положај Котора, који је свих страна окружен водама и брдима, обезбедио је граду својеврсно природно утврђење – са северне стране налази се речица Шкурда, са јужне су воде подморског извора Гурдић, са западне море, док се са источне, једине копнене стране уздиже изузетно стрмо брдо Свети Иван, које је кланцем одвојено од брдских масива у залеђу.

Кошор, дрворез, крај XVI века

Према кошорској легенди, стирме џукошине брда које се уздиже над градом настале су када је Краљевић Марко над Гурдићем џоузоум разломисо смену и мачем расиолушило брдо.

Током своје дуге историје Котор је упијао утицаје из различитих култура: римске, византијске, српске и венецијанске. Спој ових различитости, као и повољан положај, учинили су га посредником између Медитерана и залеђа Балкана у трговини, пословању, политици. Данашњи изглед град је почео да добија превасходно од XIV века. Крајем средњег века ту је постојао изузетно развијен градски живот, који је у много чему био сличан данашњем.

Котор је у средњем веку био католички град у којем све до последњих деценија XVII века није постојала ниједна православна црква. Православно становништво углавном је живело по околним селима.

Камени украс из њрвобитине цркве Св. Тријуна

ИЗВОРИ САЗНАЊА

Посебноси Кошора чини и велики број сачуваних писаних извора. То је на њрвом месту Спашуи Кошора, а џошом и судско-ношарске исјраве кошорске оишине, настале џриликом решавања различитих сјорова. Реконструкцију начина живоша у граду омоћућавају и археолошки осјаци, као и дела ликовне уметносии и градишељства.

Након распада државе Немањића Котор је био присиљен да више пута мења заштитнике због тешке политичке, војне и економске ситуације која је задесила град. Положај, бедеми и војска штитили су град, али и даље је постојао страх од напада како Турака тако и обласних господара који су желели да завладају Котором. Због притисака Которани су убрзо почели да шаљу молбе и да воде дипломатске преговоре за добијање покровитељства Венеције. Након што је више пута одбила молбе которске делегације, Венеција је у фебруару 1420, плашећи се да град не заузме неко од њених непријатеља, одлучила да Котор уђе у оквир моћне медитеранске силе Венецијанске републике.

Кључеви града

Градњења, средњовековна минијатура

Средњовековни град се у ликовним делима готово увек симболички представљао као насеље омеђено снажним бедемима. У стварности, изградња зидина зависила је од политичких прилика и војних потреба, односно од осећања безбедности његових становника. Бедеми су постојали током врховне српске власти над Котором (1185–1371), али нису имали изглед попут данашњег. То је било релативно мирно време, у којем је град доживео привредни просперитет, те се и утврђивање градског језгра одвијало према потребама које су налагале копнена и поморска трговина. Изградња снажних зидина ојачаних бастioniма започета је тек након што је управу над градом добила Венецијанска република.

Представа св. Трипуна на сребрној пали (олшарској слици) у катедрали

СВЕТИ ЗАШТИТНИК ГРАДА

Поред утврђења и војске, Которанима је осећај сигурности пружао и светитељ заштитник, патрон града Котора – свети Трипун. Светитељ је на фрескама, златарским предметима и новцу представљан с малим моделом града у рукама.

Бедеми су ојачавани нарочито кад би загрешила нека већа ојасношћ. Тако је било у првој половини XVI века, када је Кошору ирешио најад флотне озлолашеној иираша Хајрудина Барбаросе, великој османској адмирала, који је сејао страх Средоземним морем. Да би се сиречила оисада града с мора, иодигнувши су снажни басиони, куле и бедеми уз реку Шкурду и према мору.

Три језика

Заштићен у дубини Боке,
Котор је био место у које

су долазили људи из целог залива. Остаци романског становништва временом су се стопили са Словенима из околине. Али, иако је у зрелом средњем веку становништво претежно било словенско, службени језик у свим исправама био је латински. Пословни људи, посебно трговци, споразумевали су се и на италијанском језику. Словенски језик користио се у породици и у разговору Которанки.

← Насловна страна *Синаџуша*
брајшовићине морнара
на латинском језику

Део ћириличног *нађијиса* на фресци →

Староседеоци приморских градова су још у античко време прихватили романску традицију, културу и градски начин живота, као и малобројни досељени Словени. Међутим, касније се ситуација променила – током средњег

века Романи су словенизовани у толикој мери да су у XIV и XV веку чинили тек деветину укупног броја становника Котора. У то време већину становништва чинили су потомци Словена, који се у писаним документима називају *Склавџи*. У околини града живели су и Арбанаси и Власи, претежно као сточари и пастири.

УГЛЕДАН ПОСЛОВНИ ЧОВЕК

Један од словенских канцелара которске ојштинџине био је Стефан Калођурђевић, угледни грађанин невластџеоској рођа. Он је ирџви ирџсџавник свџсџраној иословној човека – био је шџрџовац, брџдовласник, иосџдник винођрађа у околини грађа, челник братџвштџина (уђруђења кођа су се бавџла релиђиџозним, соџиђалним и хуманиђарним рађом), као и кџиђиџор цркви Свџте Гџсџџе у Сџџоливу крај Кџџџора.

Становницима града и околине који нису говорили италијански или латински у судским парницама био је потребан тумач. Такође, због активних дипломатских и трговачких односа Котора са залеђем, словенски канцелар је постао неопходан, према се он, према сачуваним изворима, јавља тек након млетачког преузимања града.

Сирана Спашуша брашовишине морнара на италијанском језику

Имена славних Кошора у средњем веку углавном имају сире словенске облике: Славуша, Јелуша, Рага, Маруша, Рагослава, Драгослава, Милослава, Брагослав, Бојоје, Милоје, Хранислав, Рагомир. За разлику од женских имена, која су претежно словенска, међу мушким именима су чешћа и она латинског или грчког порекла: Тријун, Марин, Нале, Марко, Базилије, Палма, Виша.

Молишвени запис Кошоранке Маруше светом Маршину, црква Св. Ане, XV век

ФРАЊЕВЦИ И ДОМИНИКАНЦИ

Попут других приморских градова у касном средњем веку, и у Котору су велике манастире у непосредној близини градских бедема градили фрањевци и доминиканци. Манастирски комплекс которских фрањеваца налазио се изван бедема, у близини извора Гурдић, док је на супротној страни, поред реке Шкурде, саграђен богати доминикански манастир. Настанак и активност ових редова, које су у XIII веку основали Свети Фрања и Свети Доминик, нераскидиво су везани за време развоја градова у Европи. Поред духовне улоге чувара града, њихови манастири су у средњовековном Котору имали и стратешки значај приликом опсаде. У тешким ратним ситуацијама су рушени како их непријатељ не би користио као утврђење.

Гробље у фрањевачком манастиру изван јужних бедема града

НОВИ ГРАЂАНИ

Међу жишљима околних села било је оних који су желели да се настане у Кошору. Градска власт је нарочито била благонаклона према досељавачу са села након епидемије кује средином XIV века, када је сиродао велики број становника града. Придошлице су морале да се пријаве код ношара, који је пред судијама састављао исјаве и оштинска докуменћа.

Градске четврти, тргови, улице

У град су водиле три капије: са мора (главна), са реке Шкурде и са извора Гурдић. Кроз њих се улазило у систем уских кривудавих уличица. У средњем веку главна улица у Котору – *via publica* – пресекала је град по ширини и повезивала јужну градску капију са северном. Сви трговачки послови које је Котор имао са залеђем били су везани за ову улицу, јер су кроз капије свакодневно пристизали путници и трговачка роба.

Три Св. Луке на акварелу из XIX века

Главна улица је на свом путу од улаза до излаза из града повезивала две највеће градске цркве – катедралу Светог Трипуна и Свету Марију Колеђату – и њихове тргове. Стамбене четврти носиле су називе према црквама: четврт Свете Марије, Светог Луке, Свете Марије Магдалене, Светог Михаила, Светог Мартина, Свете Катарине... Када је становник средњовековног Котора хтео да објасни где станује, одређивао је место на којем живи према некој од већих цркава или према појединим пекарама и бунарима. Ради прецизности, било је пожељно поменути и комшилук.

Грде рибар, син Бојданов, 1326. године живео је са својом женом Домом у кући која се налазила у четвртој цркве Свете Луке, поред куће Пејтра Добрека и куће Милена ковача. Никола пекар је 1438. године добио од своје мајке кућу која се налази између куће Радича кожара, куће Добрушка злашара, куће властелина Драга Лукина Драга и улице. Годину дана касније, Владена, ћерка Вишке, дадиње у дому Палишашића (уледне кошорске невласице породице), добила је кућу у четвртој цркве Свете Катарине, код куће Ловра рибара и куће Полина млинара.

Катедрала
Св. Трипуна

У градском језгру није било довољно простора, па су различита здања – приватне куће, цркве, школе, пекаре, месаре, крчме, занатске радионице, трговачке радње, апотеке, болнице – била стешњена једна уз друге.

Становници града и путници окупљали су се на трговима ради пословних сусрета и трговине, али и да би се забавили у друштву уз разговор, музику и плес. И по улицама око тргова било је живо и чула се граја. Пред вратима катедрале деца су се играла *орасима на рује*, игре која личи на данашњу игру кликерима. До XV века на улицама Котора још увек је било свиња, магараца, коња, оваца, кокошака.

То се променило тек када је уведена забрана држања животиња у граду и када је законом прописано да се стаје могу градити искључиво изван бедема.

Трп Св. Трипуна на акварелу из XIX века

НАЈЗНАЧАЈНИЈИ ТРГ

Главни градски трп налазио се пред катедралном црквом Свештој Трипуна и на њему су се одржавале седнице Великој и Малој већа, заседао је црквени и ојштински суд, окупљеном народу су саопштавани закони и одредбе које је доносила которска ојштина, држане су проповеди.

Црква Св. Марије Колеђаше

У средњем веку у Котору је било знатно више цркава него данас. До краја XV века у самом граду могло их се набројати тридесетак. Велике цркве – какве су, поред катедрале, биле Света Марија Колеђата, Свети Михаило и цркве доминиканског и фрањевачког манастира – за Которане, као и за људе са села који су долазили у град, представљале су изузетна здања. Фасаде су биле сачињене од наизменично ређаних блокова ружичастог и сивог камена, а унутрашњост – са зидовима осликаним фрескама, великим олтаром, мермерним стубовима, киповима светитеља од бојеног дрвета или мермера, мањим олтарима имућнијих породица са олтарским сликама и украсима од злата и сребра, изрезбареним дрвеним седиштима – деловала је раскошно.

САХРАЊИВАЊЕ

Средњовековни Которани најчешће су сахрањивали покојнике у самим градским црквама и око њих. Веровали су да ће им гробно место у близини реликвија, посебно светог Трипуна, заштитника града, донети спасење. Тако су гробнице у катедрали имали которски бискупи и имућна властела, али и личности које су својим залагањем за град стекле посебан углед. Један од њих био је и Андрија Сараценис, чијом заслугом су мошти св. Трипуна стигле у град.

Саркофаг Андрије Сарацениса

Гробља су постојала и у фрањевачким и доминиканским манастирима изван градских бедема. На фрањевачком гробљу су посебно бројне гробнице которских занатлија, на чијим надгробним плочама су урезани симболи заната којим су се бавили.

Едиција **ОВАКО СЕ ЖИВЕЛО** говори о свакодневном животу људи од праисторије до данас на подручју средишњег Балкана. Текстови врских стручњака, раскошне илустрације, благо музејских збирки и архива, као и резултати археолошких истраживања, откривају узбудљиву прошлост, пуну нових, непознатих детаља.

СРЕДЊОВЕКОВНИ КОТОР

Сазнајте какав је био живот у приморском граду током средњег века!

И још нешто:

- ◆ којим се све језицима говорило у Котору
- ◆ како су се грађани сналазили без назива улица и кућних бројева
- ◆ зашто је субота постала пазарни дан
- ◆ да ли су жене имале право на наследство
- ◆ чиме су се Которани штитили од заразних болести
- ◆ шта су то братовштине.

